

“መርዚ አብ ሓዱሽ ጥርመዣ”፡ ህዝቢ ኤርትራ “ልቦና ኤርትራዊት ቆላዓ” ኣይኸላእኻ

ዶ. ገብረ ገብረማሪያም

መቸስ፡ ከምቲ ኣቦው ዝብልዎ፡ “ምብላዕካ ዝለመደሰ ነገርኤካ የምባሁኹ” ግዲ ኮይኑ፡ ኢሳያስን ስርዓቱን ካኣ፡ ንህዝቢ ኤርትራ ምትላል ስለዝለመዱ፡ ሕጂ እቲ ኣብ ርእሲ ህዝብን ሃገርን ኤርትራ ብቀጻሊ ክገብርዎ ዝጸንሑ **“ከሕይትን ጥልመትን”** ተጋሊጽሎ ኣብ ዘለወሉ እዋንውን፡ ንህዝቢ ኤርትራ ናይ ምትላል ሽርሒታቶም ነኸተግብሩ ሸብድብድ ክብሉ ቀንዮምን ኣለዉን። ኣብ ዝሓለፈ ዳርጋ ሓደ ዓመት ምሉእ፡ ንህዝብን ሃገርን ኤርትራ ኣብ ጸልማት ኣቐሚጦም፡ ንልዕላውነትን ሃገራዊ መንነትን ኤርትራ ኣብ ዕዳጋ ዘውረዱ ተግባራትን መደረታትን ኣብ ኢትዮጵያ ከይዶም ክገብሩን ክምድሩን ከምዘይጸንሑ፡ ሕጂ ህዝቢ ኤርትራ ንሸርሒታቶም ነቐሒሉስ፡ **“ብሉ ራኣናልኩም፡ ይኣክል”** ብምባል፡ ምልኪ ብምስዓር፡ ልዕላውነትን ሃገራዊ መንነትን ኤርትራ ንምድሓንን

ንምውሓስን፡ ቆሪጹ ኣብ ዝተላዕለሉ እዋን፡ ኢሳያስ ቦቶም ወትሩ መጋበርያታቱ ዝኾኑ ሓለፍቲ ኣቢሉ ናይ ህዝቢ ሰሚናራት ከካይድ ጀሚሩ ኣሎ። ኢሳያስ፡ “ብዛዕባቶም ኣብ ዝሓለፈ ዳርጋ ዓመት ምሉእ ምስ ኢትዮጵያ ተገይሮም ዝባሃሉ ስምምዓት/ውዕላት(?) ወይ'ውን ዝምድናታት፡ ዋላ ሓንቲ ሓበሬታውን ትኹን ንህዝቢ ኤርትራ ዘይሓበረ፡ ሕጂ እንታይ ስለዝተረኸበ ኢዩ፡ **ጸዑኹን** ናይ ህዝቢ ሰሚናራት ከካየዱ ኣዚዙ?” ንዝብል ሕቶ መልሱ፡ ሕጂውን ንህዝቢ ኤርትራ ብምትላል፡ ነቲ **“ይኣክል! ይኣክል! ይኣክል!”** ብምባል ኣንጻር ኢሳያስን ስርዓቱን ተባሪዑ ዘሎ ህዝባዊ ምልዓዓላት ንምድኻሙን ንምጥፍኡን ስለዝተደለይ ጥራሕ ኢዩ። ኢሳያስ፡ ነተን ፈሪስን

ዝነበሩ መሕበሊ ባዓትታቱ፡ እንደገና ንኸጽግነንን ንኸሰርሐንን ፋሕጠርጠር ኢዩ ዝብል ዘሎ። ሕጂውን ከም ኣመሉ፡ “ህዝቢ ኤርትራ፡ ኣብ ቅጽበታዊ ናይ ምጥፋእ ሓደጋ ኢኻ ዘለኻ፤ ወያነ ክትወረካ ኢያ፤ ሓያላት ሃገራት ከጥፋኻኻ ኢየን ዝደልያ፤ ወ.ዘ.ተ.” ኢሉ ብምትላል፡ ነተን ንዝሓለፉ ልዕሊ 20 ዓመታት ታሓቢኡሉን ዝነበረንን ኣብ ዝሓለፈ ዓመት ዝፈረሳን ባዓቲታቱ እንደጋና ጸጊኑ ክሕባለን ሓኾት ክብል ጀሚሩ ኣሎ። እቲ ካልእ፡ ኢሳያስ ዓመት መጻ ዝጥቀመሉ ዝነበረ ንህዝቢ ኤርትራ ጅሆ ናይ መትሓዚን ናይ መታለሊን ሜላ፡ **“ሕጂ ኩሉ ዓቕምታትና ናብ ልምዓት ኣዋፊርና፡ ንኤርትራ ከንሃንጻ ኢና፤ ኩሉ ሰብ 48 ሳዓታት ክሰርሕ ኣለዎ፤ ንዓመታ ማእቶትና ብኣማኢት ዕጽፍታት ክኸፀብት ኢዩ፤ ወ.ዘ.ተ.”**፡ ሕጂውን ከይሓፈረ ክደጋግሞ ይስማዕ ኣሎ። ይኹንምበር፡ እዚ “ደርሆ ፋሕጠራ ትረኽቦ ሸጣራታት” ምጂኑ ህዝቢ ኤርትራ ኣብዚ ሕጂ እዋን ይዝገንዎ ኢዩ ኣይብልን። ካልእ እንተረፈ፡ ኩሉ ትሕተ-ቅርጺ ኤርትራ ዓንዮን ለሚሱን፡ ኣብ ትሕቲ ዋላ ዝስተ ማይ ከማይ ክቐርብ ዘይኸእል ስርዓት፡ ዝነበር ህዝቢ፡ ምስጢር እዚ ተደጋጋሚ ኣጉል ሙብጻዓ፡ ክስሕቶ ኣይክእልን ኢዩ።

ስለምታይ ኢዩ ኢሳያስ ንዓሰርተታት ዓመታት ንህዝቢ ኤርትራ ብቐጻሊ ከታልሎ ኪኢሉ ንብል ንኸውን። እተን ቀንዲ ምኽንያታት ክልተ(2) ኮይነን፡ ኣብ መሰረታዊ ባህሪ ናይ ደቂ ሰባት መሰረት ዝገበሩ ኢየን። ንሳተን ካኣ (1) **ህልውናን (Survival)** (2) **ቀጻልነትን (Progeny Continuity)** ኢየን። ንሰብን ንካለኣት እስሳታትን፡ ብተፈጥሮ ዝተዓደሎም መሰረታዊ **“እንሰሳዊ ባህሪ”**፡ ቅድሚ ዝኾኑ ካልኣት ተፈጥሮኣዊ/ሂወታዊ ድሌታት ምምላእ ዝስራዕ፡ **ምርግጋጽን ምውሓስን ህልውናን**

ቀጻልነትን ኢዩ። እዚ ማለት፡ ዝኾነ ፍጡር እንድሕር ዳኣ ንህልውንኡን ንቀጻልነቱን ዘንጸላሉ ሓዲጋ ገጢምዎ፡ ኩሉ ነገር ገዲፉ፡ ምሉእ ኣእምርኡ ነቲ ሓዲጋ ኣብ ምእላይ ኢዩ ዝዋፈረ። ኣብ ከምዚ ኩነታት፡ ኣእምሮ ምሉእ ብምሉእ ኣብቲ ሓዲጋ ኣብ መእላይ ተኣሲሩ፡ ብዛዕባ ካልእ ክሓሰብን ክዓይን ኣይክእልን ኢዩ። እዚ ካኣ ናይ ተፈጥሮ/ኣምላኽ/ረቢ ስራሕ/ሕገ ኢዩ። ሕብረተ-ሰብ ውን ናይ ከምዚ ዓይነት ናይ ተፈጥሮ ሕገ ግዙእ ኢዩ። ንህልውንኡን ንቀጻልነቱን ኣብ ሓዲጋ ዘእቱ ኩነታት ኣብ ዘጋጥመሉ ጊዜ፡ ምሉእ ዓቕሚታት ሕብረተ-ሰብ ነቲ ሓዲጋ ኣብ ምእላይን ኣብ ምምካትን ኢዩ ዝዋፈረ። ኢሳያስን ስርዓቱን ካኣ ነዚ ሓቂ እዚ ተጠቐሞም፡ ህልውናን ቀጻልነትን ህዝብን ሃገርን ኤርትራ ሓዲጋ ከምዘጋጠሞ ኣምሲሎም ምስምስ ብምፍጣር፡ ንህዝቢ እርትራ ኣታሊሎም፡ ንልዕሊ 20 ዓመታት ኣእምርኡ ብምእላር ጅሆ ሒጀሞ ጸኒሖም። ነቲ ሓዲጋ ዝብልዎ ንምእላይን ንምምካትን ብዝብል ምስምስ፡ ንኹሉ ዓቕምታት ኤርትራ ገቢቶም ብምሓዝ፡ ህዝቢ ኤርትራ ኣደዳ ድኽነት፡ ስደትን ምብትታንን ከምዝኸውን ብምግባር፡ ጽባሕ ዶ ኾን ሽግረይ ይቐንጠጠለይ እንዳበለ፡ ኣብ መወዳእታ ዘይብሉ **“ጽባሕ ዶ ኾን ...”** ተሸሚሙ ከምዝተርፍ ገይሮም ጸኒሖም። እታ ዝጽበዩ ዝነበረ **“ጽባሕ”** ኣይመጸትን ጥራሕ ዘንኮነስ፡ ህዝቢ ኤርትራ ኣብታ **“ጽባሕ”**፡ ጽባሕ ካኣ መወዳእታ የብሉን፡ ዝብላ ክይበጽሐ ከሎ፡ **ቁጠባዊ፣ ማሕበራዊ፣ ሕብረተ-ሰብኣዊ፣ ወ.ዘ.ተ. መልመስትን ብትኩትን ኣጋጢምዎውን** ኢዩ። ህዝቢ ኤርትራ፡ ነቲ ብኢሳያስን ስርዓቱን ዝንገሮ ዝነበረ ንህልውንኡን ንቀጻልነቱን ዘንጸላሉ ሓዲጋ ሓቂ መሲልዎ ተቃሊሉ ኢዩ። ኢሳያስን ስርዓቱን ግን ብመደብ ንህዝቢ እርትራ ጅሆ ሒጀሞ ዓቕሙ ክሳብ ዝጸንቐቐ ኢዩም ዝጸበዩ ዝነበሩ።

ህዝቢ ኤርትራ፡ ንነብሱ ዝከላኸለሉ ዓቕሚ ጸንቂቐ ኢዩ ኣብ ዝበልሉ ጊዜ፡ ኢሳያስን ስርዓቱን፡ ነቲ ንህዝቢ ኤርትራ ጅሆ መታሓዘ ዝተጥቐምሉ ጉዳይ፡ **“ምእንጻጽ ዶብ ምስ ኢትዮጵያ”** ከምዘይ ነበረ ራሕሪሖም ብምግዳፍ፡ **“ጉዳይ ዶብ” ኣይገድሱናን ኢዩ፡ “ኢትዮጵያ ንምርግጋእ ኢና ንበርሕ”** ክብሉ ኢዮም ጀሚሮም። ምስ ኢትዮጵያ ሰላም ተገይሩ ኣሎ ካብ ዝበሃል ጊዜ ጀሚሩ ክሳብ ሕጂ፡ ኢሳያስን ስርዓቱን ብዙሓት ንልዕላውነትን ሃገራዊ መንነትን ኤርትራ ዝብሕጉ፡ ዘዳኸሙ፡ ዘለምሱን፡ ካብኡ ሓላፊ-ውን ንኤርትራ ናብ ኢትዮጵያ የሕለፉ ናይ ምሃብ ወስታታትን ተግባራትን ከውሰዱን ከተግብሩን ጸኒሖምን ኣለዉን። ብዛዕባ እዞም ተግባራትን ወስታታትን እዚ ቶም፡ **ኣብ ማሕበራዊ መድያ ብዙሕ ክበሃልን ክጻሓፍን ስለዝጸንሕን**፡ ህዝቢ ውን ተረዲእዎ ስለዘሎን፡ ኣብዚ ምድጋም ዘድሊ ኣይመስለንን። እቲ መሰረታዊ ኣገድሲ ጉድይ-ውን፡ ህዝቢ ብዛዕባ ኢዚ ጉዳይ እዚ ግቡእ መረዳእታ ረኺቡ ምህላዉ ኢዩ። ስለዝኾነ፡ ዋላኻ **“ኣመል ምስ መግነዝ”** ከምዝበሃል፡ ኢሳያስን ስርዓቱን፡ ንህዝቢ ኤርትራ ዳግማይ ንምትላል፡ **“ወያነ፡ ንህልውናኻን ንቀጻልነትኻን ሓዲጋ ስለዝኮነ፡ ክትዋጋእ ተዳሎ”**፤ **“ሕጂ፡ ዓቕምታትና ናብ ማእቶት ከንዋፍሮ ስለዝኾና፡ ንዓመታ ክሓፈፈልካ ኢዮም፡ ብትዕግስቲ ተጸበ”** እንዳበሉ ክጉስጉሱ ይጀምሩ። ህዝቢ ኤርትራ ኣይክታለልን ኢዩ ጥራሕ ዘይኮነስ፡ **“ይኣክል”** ኢሉ ኣንጻር ምልካዊ ስርዓት ቃልሱ የዕዝዝውን ኣሎ።

ይኣክል!

እቲ ኣንጻር “ወያነ” ክንዋጋእ ኢና ዝብሎ ዘሎ፡ ከተግብሮ ድዩስ ኣይኮነን ብዘይገድስ፡ ንረብሓ ኤርትራ ዘገልግል ኣይኮነን ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ንረብሓ ማእከላይ መንግስቲ ኢትዮጵያ ንምግልጋል ተባሂሉ ዝተሃንደሰውን ኢዩ። ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ

ኣንታይ ይብሉ ነይሮም? ናዓም ኣንታ ወዲ መረቤተይ ይግና፡ “ንህዝቢ ኤርትራ ትጽውት ዶ ኣበልካሉ!”

ዘሎ ፖሊቲካዊ ኩነታት ብዕምቕት ኣብ ምትንታን ከይኣተኹ፡ ሓደ ክብሎ ዝደሊ ነገር ኣሎ። እቲ ህዝቢ ትግራይ ከም ህዝብን፡ መራሕቲ ተጋሩ ካኣ ከም ተጋደልትን ኣብ ልዕላውነት ኤርትራ ዘለዎም ርእይቶን፡ ልዕላውነት ኤርትራ ክውን ንኸኸውን ዝኸፈልዎ ዋጋታትን ንጎረ ገዲፍና፡ ሕጂ ዘሎ ውሽጣዊ ፖሊቲካዊ ኩነታት ኢትዮጵያ ጥራሕኻ እንተራኣና፡ ሕጂ፡ መራሕቲ ትግራይ ይኹኑ ህዝቢ ትግራይ፡ **ኣንጻር ህዝቢ ኤርትራ ከወሲድዎ ዝኸለሉ ዝኾነ ዓይነት ሰጉምቲ ክህሉ ኣይክእልን ኢዩ።** ንህላወን ረብሓን ትግራይን ህዝባን ስለዘኮነ፡ ከም ምቕራብ እንተኾይኑውን፡ ንቡዙሕ ምኽንያታት፡ ንወያነ ኢሳያስ ኢዩ ዝቀርብ **(ስእሊ ተመልከት)**። ብተወሳኺ፡ ንረዳኣዮ ኣንረዳኣዮ፡ ኣብዚ ሕጂ ጊዜ፡ ህላወን ቀጻልነትን ኤርትራ ከም ልዕላዊት ሃገርን ህዝብን ብሓደ ወገን፡ ረብሓታት ህዝቢ ትግራይ ካኣ በቲ ካልእ ወገን፡ ዝተኣሳሰሩ ኮይኖም ኣለዉ። ኢሳያስን ስርዓቱን፡ ነዚ ስለዝተገንዘቡን፡ ንረብሓኦም ከዘየገልግሎም ስለዝተርድኡን ኢዮም ካኣ፡ “ወያነ ክትወረክ ኢዩ፡ ህዝቢ ትግራይ ጽላኢኻ ኢዩ፡ ወ.ዘ.ተ.” እንዳበሉ ንህዝቢ ኤርትራ ዳግማይ ንምትላሉ ሓኾት ክብሉ ጀሚሮም ዘለዉ። ኣብ ኢትዮጵያ ሕጂ ዘሎ ኩነታት፡ በቲ ኢሳያስ ዝድልዮ ዝነበረ ኣገባብ ኣይቀጸለን ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ስልጣን ናይቲ ንኤርትራ ክገዝኣይ ይኸል ኢዩ ኢሉ ዝሓረዮ ዶር. ኣብዩ ኣሕመድ-ውን እንዳተዳኸመ ክኸይድ ኢዩ ጸኒሖን ዘሎን። ከምቲ ንኸትህብ ተቐባላይ ክህሉ ዘድሊ፡ ንኸትሸይጥውን ዝኣይ ክህሉ ስለዘድሊ፡ ኢሳያስ መደቡ ከይትብርዕዮ ኣብ ስግኣት ወዲቐ ኣሎ። እቲይ ምንታይ’ሲ፡ ስልጣን ዶር. ኣብዩ ሓይሉ፡ ውሽጣዊ ኩነታት ኢትዮጵያ ከይተረጋግኦ፡ እቲ እኩይ መደባት ኢሳያስ ክትግብር ስለዘይኸእል። ኢሳያስ፡ ነዚ ዕንቑፋት ኢዮም ኢሉ ዝሓሰበም ካኣ፡ (1) ህዝቢ ኤርትራን (ሽግር ኢሳያስ ስለዝኸቐሉ፡

ይላክል ኢሉ ከቃዎም ስለዝጀመረ (2) መራሕቲ ወያነን (ኣብ ትግራይ ኮይኖም ንዶር. ኣብዩ ይምክትዎ ስለዘለዉ) ኢዮም። ስለዝኾነ፡ ኢሳያስን ስርዓቱን፡ እንተኾይንሎም፡ ንህዝቢ ኤርትራ ከምቀደምም ጅሆ ብማሓዝ፡ ንመደባቶም ንምትግባር ዝጥዕም ኩነታት ኣብ ኢትዮጵያ ንምፍጣር ኢዮም ዝሰርሑ ዘለዉ። ህዝቢ ኤርትራ ካኣ **“ልባና ኤርትራዊ ቆልዓ”** ግዲ ኣይሳኣኖን ይኸውንኖም ሕጂስ ይላክል ይብል ይኸውን።

“ልባና ኤርትራዊት ቆልዓ” እንታይ ኢዩ? እንታይ ኢዩ ኹ እቲ ኣገዳስነቱ፡ ትብሉ እንተኾይንኩም፡ እቲ ኩነት ነዚ ዝሰዕብ ይመስል። መቸስ፡ ኩላትና ከምንፈልጦ፡ መብዛሕትኦን ዓድታት ኤርትራ እኩብ ዓይነት (Nucleated/Clustered Village) ኣስፋፍራ ኢዩ ዘለወን። እቲ ዝወጡ ዓዲ፡ ኣብ ሓደ ከባቢ (መብዛሕትኦ ጊዜ ኣብ ብርኽ ዝበለ ቦታ) እኩብ ኢሉ ዝተደኮነ ኩይኑ፡ ንናይ ዓዲ ሓባራዊ ጸገታ ምሕላውን ምክልኻልን፣ ንናይ ሓባራዊ ዓዳዊ ማሕበራዊ ጉዳያት ምስልሳል ምቕዕነትን ንናይ ዓዳዊ ሓባራዊ ጸጋታት ኣከፋፍላን ኣጠቓቕማን ብዝጥዕምን ኣገባብ ዝተሰርዐ ኢዩ። ኣየናይ መሬት (ካባይ ናባይ) ይታሓዝ? ካብ ማዓስ ጀሚሩ ይታሓዝ? ሕሩም ሕዛእቲ ዶ ይኹን? መን ሓላው መሬት (ሕዛእትን ኣዘርእትን) ይኹን? ሓላው መሬት (ዘራዳይ/ዓጋታይ) ብኸመይ ይቆጸር? ሓላፍነትን ግዴታን መሰልን ሓላው መሬት እንታይ እንታይ ይኹን? ሓላፍነትን ግዴታን ናይ ነብሲ-ወከፍ ቤተ-ሰብ (ስድራ) ዓዲ ከ እንታይ ይኹን? ሕዛእቲ ማዓስ ይሳዓር? ወ.ዘ.ተ. ዝብሉ ኣገደስቲ ዓዳዊ ሕቶታት ገለ ካብቶም ናይ ሓባር ዓዳዊ ውሳኔታት ዘድልዮም ኮይኖም፡ ሓደ ብሓደ ኣብ

ባይቶ ዓዲ ተዘትይሎም፡ ብዲሞክራሲያዊ ኣገባብ ውሳኔን ስምምዕን ዝገበረሎም ኢዮም። ስለዝኾነ፡

ባይቶ ዓዲ ሓንቲ ኣገዳሲት ደቂ ዓዲ (መብዛሕትኦ ጊዜ ሰብኡት) ተራኺቦም ዘዕሉላ፣ ዝጸወትላን ዝዝትዮላን ኣብ ማእከል ዓዲ ትርኩብ ቦታ ኢያ (**ስእሊ ተመልከት**)። ብሕልፊ ኣብ ጊዜ ባላላት፡ ሰብኡት ዓዲ፡ ቡን ክሳብ ዝፈልሕ፡ ወይ'ውን ምሳሕ ክሳብ ዝሰራሕ፡ ካብ ገዛ ውጽእ ኢሎም ምስ መዘናታቶም ተራኺቦም ዝዛናጉዑላ ቦታ ኢያ።

ሓደ ማዓልቲ ንሓንቲ ቆልዓ፡ ኣዲኣ ቡን ኣፍሊሓ፡ “ንዓ ንኣባኺ ኣብ ባይቶ ኣለው። ናዓ ቡን ፍሊሓ ትብለካ ኣላ ኣደይ በልዮም” ኢላ ትልካ። እታ ቆልዓ ካኣ “ሕራይ ኢላ ናብቲ ባይቶ ትኸይድኖም፡ ርሕቕ ኢላ፡ ኣባይ ኢላ ትጸውዕ”። ኣቡኣ ካኣ “ወይ ዛንላይ” ኢሉ፡ እንታይ ኮይንኪ ኢሉ ይሓታ። እታ ቆልዓ፡ እቶም ካለእት ሰብኡት ከስምዕዎ ስለዝደለየት፡ ዕጥይጥይ ኢላ ስቕ ትብል። ነዚ ዝራኣዩ ሰብኡት ዓዲ፡ ቆልዓ ኢያም ከነዕሸዎ ንኸእል ኢና ኢሎም ብምሕሳብ፡ “ዓይንና ክንጎመት ኢና። ኣይንሰምዓክን ኢና ኣጅኹ ንገርዮ ኢሎም፡ ኩሎም የዕንቶም ይዕመቱ”። ወያ ለባም ቆልዓ ካኣ “ኪዱ ዳኣ ሸጣራኹም ድለዩ ኢላ”፡ የዕንቶም ምስ የዕመቱላ፡ ብኢዳ ገይራ መልእኺታ ናብ ኣባኣ የሕሊፋ ንገዛኣ ተመለሰት ይባሃል። ያኢ፡ ብዓይኒ ኢዩ ዝሰማዕ ኢሎም ኢዮም ከታልልዎ ፈትኒኖ።

ሕጂ ካኣ፡ ኢሳያስን ስርዓቱን፡ ልክዕ ከምቲ እቶም ኣብቲ ባይቶ ዓዲ ምስ ኣባኣ ዝነበሩ ሰብኡት፡ ነታ ቆልዓ ከዕሸውዎ ዝፈተኑ፡ ንህዝቢ ኤርትራ ንኻላኣይ፡ ንሳልሳይ ጊዜ ከታትልልዎ ይፍትኑ ኣለው። ህዝቢ ኤርትራ ካኣ **“ልባና ኤርትራዊት ቆልዓ ኣይጋደፍካ”** እብል። ብተወሳኺ፡ ኢሳያስን ስርዓቱን፡ ነቲ ካብ ኣቦታትካን ኣቦሓጎታትካን ዝወረስካዮ፡ ናይ ህዝቢ ጉዳያት ኣብ ባይቶ ዘቲኻ ብዲሞክራሲያዊ ኣገባብ ውሳኔ ናይ ምውሳድ ባህሊ (ከምዚ ልዕል ኢሉ **“ባይቶ ዓዲ”** ብዝብል ዝተገልጸ) የዕንቶም፡ ንሕና ኢና ንፈልጠልካ፡ ዝበልናካ ግበር እንዳበሉ፡ ብፍጹም ምልካዊ ዝኾነ ናይ ሓደ ሰብ ምሕደራ (ባይቶ) ኢዮም ተኪኡም። ኣብ ኤርትራ፡ ዓሰርተታት ዓመታት ኣቆጶሩ ኣሎ፡ “ሃገራዊ ባይቶ” ዝባሃል ካብዘይህሉ። እዚ ካኣ ኣንጻር ታሪኽን ባህልን ሕብረተ-ሰብ ኤርትራ ኢዮም፡ ህዝቢ ኤርትራ፡ ኣብ መቓብር ምልኪ፡ “ባይቶኻ” ተኺልካ ባህሊ ኣቦታትካን ኣቦሓጎታትካን ንኸተመልስን ንክትዕቅብን፡ ቃልስካ ኣንጻር ምልካዊ ስርዓት ኢሳያስ የሕንኖ።

እንተ እቲ “ወያነ ትመጽካ ኣላ ክትዋጋእ ተዳሎ ...” እንዳበሉ ዝግዕርዎ ዘለዉ ዘረባ፡ ሓዲሽ ኣይኮነን። ዝኣረገን ዝበለዩን ኢዩ። ከም **“መርዚ ኣብ ሓዲሽ ጥርመጥ”** የእቲካ፡ “ማዓር ኢዩ” ኢልካ ክትሸጦ ምፍታን ኢዩ። ሰላም ተረኺቡ እንዳተባህሊ ክሰበኽ ከምዘይ ተጸንሐ፡ ሕጂ ሓዲሽ ተጸበኦ ከምዝተላዕለ ኣምሲልካ ንህዝቢ ከተታልል ዝካኣል ኣይኮነን። ነቲ ኣብ ባይታ ዝሰንሐን ዘሎን ክውንነት-ውን ዝልውጦ ኣይኮነን። ትንብር ከምዘለኻ፡ እቲ ኣብ ኤርትራ ዝጸንሐ ክውንነት/ሂወት ዝተለወጠ ነገር ዮብሉን። ንኣብነት፡ ኣብ ኤርትራ፡ (1) ሕገ-

ህንጻ (Constitution) የልቦን፣ (2) ማሕበራዊ ንቡር-አልቦነት (Social Anomie) ሰፊነት አለ፣ (3) ማሕበረ-ቁጠባዊ ልምድነትን ድቀትን ዝግሰሎ ኩነታት አለ፣ (4) ናይ ስድራ-ቤት ዕንወት ማእከል ዝገበረ ናይ ህዝቢ ምብትታን ኣጋጢሙ አለ፣ (5) ህዝቢ ኤርትራ ብሰለስተ ዘይ ቁዳሳን ሓይልታት ወይውን ጸላእቲ (ኢሳያስን ስርዓቱን፣ ፋሕ ዝበለ ደምበ ፍትሒ፣ ጆሕ-ፖለቲካዊ ኩነታት ቀርኒ-አፍሪቃ) እንዳተሃረመ ጸኒሑን አለ። ከም ሳዕቤኑ ካላ፡ ሕጂ ከም ሕብረተ-ሰብ ናይ ምቕሃም ሓደጋ የጋጥሞ አለ። (6) ሕጂ፡ ኤርትራ፡ ጊዜ ዘይህብ ናይ ተርባጽ ኩነታት ዘንጸላልዎ ዘላ ሃገር ኮይና ኣላ። ነዚ ንምብዳህ ካላ፡ ህዝቢ ኤርትራ ነቲ ነዚ ኩነታት ዝፈጠረ ቀዳማይ ጸላኢኡ (ኢሳያስን ስርዓቱን) ብጥምር ሓይሉ ከይ ዋዓለን ከይ ሓደረን ብህጹጽ ከልግቦ ይግባእ።

ሓደ ካልእ ክርሳዕ ዘይግበኦ ሓቂ፡ እቲ ነናብ፡ **“ሃገር ከንሃንጽ ኢና፣ ንጽባሕ/ንዓመታ ክትጸግብ ኢካ”** እንዳተባህለ ዝንገሮ ህዝቢ ኤርትራ፡ ካብ ለዘበን ዓሚ ይሓይሽ እንዳቸኖ፡ ካብ ልምድነት ናብ ልምድነት እንዳተሰጋገረ፡ ምሉእ ብምሉእ ተጻባይ ኣብ ደገ ዝነበር ኤርትራዊ (ውላዳ፣ ሓጢ/ሓፍቱ፣ ቤተ-ሰብ ማይ-ቤቱ፣ ዘመድ ኣዝማዳ፣ ዓርከ-ማሓዝኡ፣ ወ.ዘ.ተ.) ካብ ዝኸውን ዓመታት ዘቐጸረ ምዃኑ ኢዩ። ስለስኹነት፡ እቲ ዓመት መጻ **“ምድላዋት ገርና ኣለና፣ ሃገር ከንሃንጽ ኢና ...”** እንዳተባህለ ዝንገሮ ጽውጽዎይ፡ ጥራሕ ኢዩ። ነተን ኩሉን ኢሳያስ ሓዲሽ ዓመት መጻ ዝገበረን ቃለ-መጠይቃት፡ ተመሊስና እንተራኣና፡ ነዚ ሓቂ እዚ ኢና ንግንዘብን ነረጋግጽን **(ተመልስኩም ኣንብብውን/ስምዕውን)**። ከምቲ ሓደ ሕሱም ዝሓገገኑስ ገይርዎ ዝባሃል ዝዓይነቱ ኢዩ።

እዚ ሕሱም ዝሓገገ፡ ድግስ ገይሩ ንኹሉም ኣብ ትሕቲ ግዝኣቱ ዝነበሩ (ዝፈትዎምን ዘይፈትዎምን) ዓቢይቲ ሰባት ንሓደ ሰሙን ኣብ ቤተ-መንግስቲይ ክትቐንዩ ኢኹም ኢሉ ኣኪብዎም ይባሃል። ኣብታ ናይ መጀመሪያ ማዕልቲ፡ ዝብላዕን ዝሰተን ተወዲኡ ተባሂሉ፡ ገሰ ገሰ ዕዳማት ከይተደሩ ይሓደሩ። ንጽብሓይቱ እቲ ሕሱም ዝሓይይ፡ **“ኣቲም ትማሊ ጸምኩም ዝሓደርኩም ኣቢይ ኣለኹም”** ኢሉ ይጽውዕዎም። እቶም ጸምም ዝሓደሩ ካላ፡ ሎምስ ክንበልዕ ጊድ ኢና ኢሎም ብምሓሳብ፡ ቅልጥፍ ቅልጥፍ ኢሎም፡ **“ኣብዚኣ ኣለና ጎይታይ”** ብምባል እኩብ ኢሎም ናብኡ ምስቐረቡ፡ **“ሎሚ ካላ ጸምኩም ክትሓደሩ ኢኹም፡ ጽባሕ ግን ክትበልዑ ኢኹም”** ኢሉውም ይኸይድ። እም ዳሓን፡ ጽባሕ ክንበዕ ኢና ንሎሚ ንጸመም ኢሎም፡ ንካላይ ለይቲ ጸምም ይሓደሩ። እቲ ሕሱም ዝሓይይ፡ ንጽባሓይቱ መጺኡ ካላ፡ **“ኣቲም ትማሊ ጸምኩም ዝሓደርኩም ኣቢይ ኣለኹም”** ኢሉ ይጽውዕዎም። ለሚስ ክንበልዕ ግዲ ንኸውን ኢሎም፡ **“ኣብዚኣ ኣለና ጎይታይ”** ኢሎም ምስታኣከቡ፡ **“ሎሚውን ጸምኩም ክትሓደሩ ኢኹም፡ ጽባሕ ግን ክትበልዑ ኢኹም”** ኢሉውም ይኸይድ። ከምዚ እንዳገበረ፡ ንሱ ዘየተግብሮ ተስፋ ክህብ፡ ንሳቶም ካላ ንዘይጭብጥ ተስፋ ክጸብዩ፡ ንሱምን ምሉእ ብጥምየት ሓለንጊ ቐጻ ዲዎም ይባሃል።

ብተመሳሳሊ፡ ኢሳያስ ካላ፡ ህዝቢ ኤርትራ ሰፊሑ ናብርኡ ከይገብር፡ ንኹሉ ጸጋታት ኤርትራ (ጉልበት ሰብ፣ ዋኒን፣ ወ.ዘ.ተ.) ገቢቱ ብማሓዝን ናይ መታዓሻሽዊ ዘይጭብጥ ተስፋታት ዓመት መጻ ብማሃብን፡ ንህዝቢ ኤርትራ ንዓሰርተታት ዓመታት ብጥመት ሓለንጊ ክቐጽዖ ጸኒሑን አለ። ካብ ሕጂ ንዳሓር ግን፡ የግዲ ህዝቢ ኤርትራ፡ **“ልባና እታ ኤርትራዊት ቆልዓ”** ኣይጋደፎን ይኸውን። ከምታ እታ ለባም ቆልዓ ነቶም ሰብኡት ሽጣራኹም ድለዩ ዝበለቶም፡ ንኢሳያስን ንስርዓቱን ካላ ሽጣራታትኩም ዳኣ ኣናድዩ ይብለም ይኸውን። እንተዘይኮነ፡ ከምዚ **“ሓደ ጊዜ ክተታልለኒ እንተፈተንካ፡ ሕፍረት ናዓኻ ኢዩ፡ ንኻላይ ጊዜ ክተታልለኒ እንተፈተንካ ግን፡ ሕፍረት ናዓይ ኢዩ ዝኸውን”** (If you try to deceive me once, shame on you; if twice, shame on me) ዝባሃል ናይ እንግሊዘኛ ኣባሃህላ ኢዩ ኸኸውን። እዚ ማለት ካላ፡ እቲ ጸገም ኣብ ኢሳያስን ስርዓቱን ዘይኮነስ፡ ኣባና ኣብቶም ህዝቢ ኢዩ ዘሎ ማለት ኢዩ። እቲይ ምታይሲ፡ ንካላይ ሳልሳይ ጊዜ ክታሉሉና ንፈቐደሎም ስለዘለና። እቲ ኣብ ሓዲሽ ጥርመዝ ገይርም ማዓር ኢዩ ኢሎም ዝህቡና ዘለዉ፡ መርዚ ምዃኑ ክንግዘቦ ይግባእ።

ቅድሚ ዝኣገረ፡ እቶም ናይ መታለሊ ሜላታት እኮ ሓደስቲ ኣይኮኑን። ንኣብነት፡ ኢሳያስ ንሃገራዊ ድሕነት ኤርትራ ተጣባቓይን ተኸላኸላይን ገይሩ ንነብሱ ክቐጽሩ ጸኒሑ ኢዩ። ኤርትራ፡ ዘይበሊ ጽልኢ ዘለዎም ዓቢይትን ሓያላትን ጸላእቲ ከምዘለዉሎም፡ ብጀክኡ ዝካላኸላ ሓይሊ ከዘይለን ህዝቢ ኤርትራ ካላ ንዕዑ ደጊፉ ከምክት ከምዘለዎን ዝግብር ሜላ ክጥቀም ሰኒሑን አለ። እዚ ካላ ህልውናን ቀጻልነትን ኤርትራ ኣብ ሓደጋ ከምዘሎ ኣምስልካ ብምቐራብ፡ ህዝቢ ኤርትራ ጅሆ ተታሒዙ ብቀጻሊ ንኢሳያስን ንስርዓቱን ከምዝድግፎም ንምግባር ዝተጻወድ መጻወድዮ ኢዩ። ነዚ ንምግባር፡ ኤርትራ ጋና ካብ ናይ ሳላሳ ዓመታት ሓርነታዊ ውግኣት በሰላታት ከይሓወየት ከላ፡ ናይ ዶብ ውግእ ምስ ኢትዮጵያ ብመደብ ተወሊዑ። ምስ እዚ ጉዳይ እዚ ብዝተኣሳሰር፡ ህዝቢ ኤርትራ ከስተባህለሎም ዘለዎም ሓቕታት ኣለዉ።

- ❖ ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝነበረ ኣህጉራዊ ዝምድናታት (International Relations) ኣብ መንጎ ክልተ መራሕቲ፡ ብውልቀ-ሰባት ተታሒዙ፡ ማለት ኣብ መንጎ ኢሳያስ ኣፈወርቂን መለስ ዜናውን ጥራሕ ተደራቱ ተሪፉ፡ ምንም ትካላውን ሕጋውን ሰረታት ኣይነበሮን ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ፍጹም ግልጽነት ዝገደሎ ኢዩውን ነይሩ። ሕጂውን

ብተመሳሳሊ፡ ንህዝቢ ኦርቶዶክስ ዘይሓወሱን ዘግለሉን፡ ኣብ መንጎ ኢሳያስ ባይኑን (እቶም ናቱ ኣገልገልቲ ዝኾኑ ሰበሰባጣን ኤርትራውን ዘይሓወሱ)፡ ናይ ኢትዮጵያ መራሕ፡ ዶር. ኣብዪ ኣሕመድን፡ ሕቡኣት ስምምዓትን ውዕላትን ይግበሩ ኣለዉ። እቲ ምስ ኢሳያስን መለስን ጥራሕ ተደራቱ ዝነበረ ዝምድና፡ ናብ ናይ ዶብ ውግእን ናብዚ ሕጂ ኤርትራ ዘላቶ ማሕበራዊ-ቁጠባዊ ድቀትን ልምስትን ኣብጸሑና፤ እዚ ናይ ሕጂ፡ ናይ ኢሳያስን ናይ ዶር. ኣብዪን ዝምድና ካእ፡ ናባይ ገጹ ከምዝወሰደና ድሮ ከንዕዘበ ጀሚርና ዘለና ጉዳይ ኢዩ። ልዕላውነት ኤርትራ ድሮ ኣብ ዕዳጋ ዘውረደ ስለዝኮነ።

❖ ናይ ዶብ ውግእ፡ ቅዋም ኤርትራ ኣብ ግብሪ ንምውጻል ምቕርራባት ኣብ ዝተወዳኣሉ ጊዜ ኢዩ ተወሊዑ። እዚ ካእ ብመደብ፡ ህዝቢ ኤርትራ ትካላት ሃኒጹ ብሕግን ስርዓትን ንክይማሓደር ዝተገበረ ሸርሒ ኢዩ። ከምኡ ስለዝኾነውን ኢዩ ከሳብ ሕጂ፡ 20 ዓመታት ሓሊፉ፡ ኤርትራ ብዘይ ቅዋም ብሓደ ዝጠፈሸ ናይ ሓደ ሰብ ዲክታተራዊ ስርዓት ትምራሕ ዘላ። ኢሳያስ፡ ብምስምስ ሃገራዊ ድሕነት፡ ነቶም ስርዓትን ሕግን ንግበር እንዳበሉ ክቃምኒ ይኸእሉ ኢዮም ዝበሎም ኤርትራውያን መራሕቲ፡ ሓደ ብሓደ ከሕቕቕም ጸኒሑን ኣሎን **(ስእሊ ተመልከት)**። ህዝቢ ኤርትራ ኣበይ ኣለዉ ኢሉ ክሓትት ይግበኦ ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ነቲ ንሳቶም ዘልዓልዎ ሕቶ ምስግጋር ናብ ዲሞክራሲን፡ ምንጋስ ግዝኣተ-ሕጊን፡ ብዕቱብ ክቃለሰሉውን ኣለዎ።

❖ ኢሳያስ፡ ናይ ሰላም ጠለባት ተሓሲሙ፡ ንህዝቢ ኤርትራ ናብ ናይ ብዓሰርተታት ኣሻሓት ዝቐጸሩ መንእሰያት ኤርትራ ሂወት ዝቐዘፈ ውግእ ሸሚምዎ ጥራሕ ዘይኮነ፡ ክብሪ ኤርትራ ምስተሃረመ (ዳርጋ ሓደ-ሲሶ ካብ ህዝቢ ኤርትራ ተፈናቂሉ፡ ኣብ 25 ኪ.ሜ. ኣብ ውሽጢ መሬት ኤርትራ ናይ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ዓቃቢ ሰላም ከምዝሰፍር ዘግበረ)፡ ንውዕል ሰላም ኣልጀርስውን ተቐቢሉ።

❖ ዶብ ከይተሓንጸጸ እንዳተባህለ፡ ህዝቢ ኤርትራ ጅሆ ተታሒዙ፡ መንእሰይ ኤርትራ ንመወዳእታ ዘይብሉ ግዳድ ዕዝክርና ተዳሪጎ፡ ኣይ ካብ ትምህርቲ፡ ኣይ ካብ ስራሕ፡ ኣይ ካብ ናብራ ምግባር ታሓሪሙ ኣብ ድፋዓት ከምዝበሊ ተገይሩ። ኤርትራ ትባላዕ ሲኦል ምስኾነቶ ካእ ዓዳ ገድፉ ናብ ስደት ሃጽ ኢሉ ምጥፋእ ጥራሕ ኮይኑ ዕጭኡ። ከምሳሌቤኑ፡ ሕጂ፡ ኤርትራ መንእሰይ ዘይብላ ጥርሓ ተሪፋ ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ዓዲታት ኤርትራ ሰብ ዘይብላን ተሪፈን ተራእዮ ብዘይፈልጥ ፍጥነት ይባድማውን ኣለዎ።

❖ ድሕሪ ኢዚ ኩሉ፡ ማለት፡ ኩሉ ዓቕማ ተጸንቂቑ፡ ኤርትራ ዳርጋ ጥርሓ ምስተረፈትን፡ ነቲ ቀንዲ ንህዝቢ ኤርትራ ጅሆ መትሓዚ ኮይኑ ዝጸንሐ ናይ ዶብ ጉዳይ ዝምልከት መንም ዝተገበረ ነገር ኣብ ዘይብሉ ጊዜን፡ ሕጂ ምስ ኢትዮጵያ ናይ ዶብ ጉዳይ ኣየገድሰናን ኢዩ እንዳተባህለ ዝግበር ዘሎ ወደኸደኸ፡ ዘርእየና ሓቂ እንተሎ፡ ካብ ንጉሁኡውን እንተኾነ እቲ ናይ ዶብ ጉዳይ፡ ንህዝቢ ኤርትራ ጅሆ ንመትሓዚ ዝተገበረ ምስምስ ጥራሕ ምንባሩ ኢዩ።

ብጊደ ሓቂውን እንተኮነ፡ ሃገራዊ ድሕነት፡ ንሃገር ካብ ናይ ወጻኢ ጸላኢ ብምክልኻል ጥራሕ ዝረጋገጽ ኣይኮነን። እዞም ዝስዕቡ ኣገደስቲ ሃገራዊ ዕማማት ዘየሳልጥ ስርዓት፡ ሃገራዊ ድሕነት ከረጋገጽ ኣይክእልን ኢዩ ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ብኣንጻሩ፡ ዋና ምክንያት ንሃገራዊ ልምስትን ንጥፍሽና ሃገርን ህዝብን ኢዩውን ዝኸውን፡-

- ሃገር ብቁጠባ ምምዕባልን ምሕያልን፤
- ኣብ ሃገር ፍትሒ ምንጋስን ብብቕዓት ምምሕዳሩን፤
- ማሕበራዊ ስጥመትን ሃገራዊ ሓድነትን ምሕላው፤
- ሰላማውን ዲሞክራሲያውን ስግግር ስልጣን ከምዝህሉ ምርግጋጽን ምውሓስን፤
- ኣብ ሃገራዊ ረብሓ ኤርትራ ማእከል ዝገበረ ዲፕሎማሲያዊ ንጥፈታት ምክያድን ምስራዕን፤ ወ.ዘ.ተ.

እም፡ ነዞም ኩሎም ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሱን ካለኣት ሃገራዊ ዕማማትን ከማልእ ዘይክእል ስርዓት ከመይ ገይሩ ንሃገራዊ ድሕነት ከውቑብን ከከላኸልን ይኸእል? ስለዝኾነ፡ እቲ ንሃገራዊ ድሕነት ኣነ ጥራሕ ኢዩ ዝከላኸል እንዳበሉ ኢሳያስ ወግሑ-ጸብሐ ዝምድሮ፡ መማሳመስን መሕብኢ ባዓትን ጥራሕ ኢዩ ነይሩ። ሕጂውን ዝተለወጠ ነገር የልቦንዎ፡ ህዝቢ ኤርትራ **“ልባና እታ ኤርትራዊት ቆልዓ ኣይፈለኻ”** ብምባል፡ ቃልሲካ ኣንጻር እቲ ቀንዲ ጸላኢካ ዝኾነ ኢሳያስን ስርዓቱን ብምሕያል፡ ፍትሒን ዲሞክራሲን ዝሰፈሩ ኤርትራ ከምትሃንጽ ጥርጥር ከምዘይብለይ ናዓካ፡ ንህዝቢ ኤርትራ፡ ክገልጸልካ ይደሊ።